

АНОТАЦІЯ

Кочнев Володимир Георгійович. Фортепіанний сонатний цикл у творчості сучасного музиканта. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна наукова праця на здобуття ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво». Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової. Міністерство культури та інформаційної політики України. Одеса, 2022.

Зміст анотації. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту присвячено осмисленню питань, пов'язаних з виявленням місця та значення фортепіанного сонатного циклу у композиторській та виконавській творчості.

Фортепіанний сонатний цикл посідає одне з центральних місць у світовій музичній культурі як один із найскладніше організованих і багатих за своїми виразно-смісловими можливостями жанр. За час існування він пройшов досить тривалий шлях розвитку, зазнавши значних змін і за своїми структурно-композиційними параметрами, і за художньо-образними можливостями. Інтенсивні перетворення жанровій формі сонати, нові стильові, структурні, художні перетворення та суттєві еволюційні зміни відбувалися протягом тривалого часу – від барокової сонати, через досягнення вершин у класичну добу, до нових віянь романтичної епохи. Розуміння причин такого розвитку жанру сприяє осмисленню характеру еволюційних процесів, що протікали в музичній культурі і відбилися у сфері фортепіанної творчості. Вибір сонатного жанру обумовлений рельєфністю відображення у ньому особливостей музичної стилістики епохи, під час панування якої був створений сонатний опус. Закономірний також і інтерес до фортепіано – інструменту, що нарощував свої технічні та художні можливості та досяг у ХІХ столітті свого розквіту.

Особливе значення фортепіанного сонатного циклу у композиторській та виконавській творчості зумовлено, по-перше, її безпосередньою причетністю до формування вторинного типу музичного професіоналізму,

який займає одне з провідних місць у загальній музично-культурній системі; по-друге, закріпленням у її жанровій формі семантичних правил та кодів чистої «абсолютної» музики, що є результатом становлення жанрової форми інструментальної сонати та супроводжувалось послідовним укрупненням її форми, зокрема, і шляхом циклізації, а семантичну значущість і автономію сонатна номінація отримує шляхом взаємодії з сюїтою, розвиваючись паралельно з даною специфічно камерною циклічною формою у бік укрупнення та «чистоти», абсолютності музично-мовних якостей; по-третє, її активним еволюційним характером, що дозволяє відобразити всі значні рухи та зміни у стильовому змісті академічного музичного мистецтва.

Треба підкреслити, що саме у сформованому різновиді сонатної жанрово-стильової взаємодії особливого значення та дієвої продуктивності набуває виконавська форма як передумова та основа виконавської інтерпретації як феномена що постійно змінюється та розвивається. Це дозволяє знаходити у фортепіанних сонатах європейських композиторів культурно-історично обумовлений типологічний жанрово-стильовий феномен, а діалогічні властивості фортепіанної сонати та сонатності виявляти у контексті стильових тенденцій фортепіанного виконавства.

Причиною професійної напруги, яка може виникати між різними формами музичної інтерпретації, є відмінність умов, звідси – відмінність попередніх установок, свідомих та неусвідомлюваних потреб авторів інтерпретацій. Композитор виходить із потреби оригінальності музичної мови та тексту твору, прагне розширювати семантичне коло музики; виконавець обумовлений традицією творчої практики, також прирощує особистісно-смысловий потенціал музичного тексту – але не більше свого професійного досвіду.

Розглядаючи загальну еволюцію сонатного циклу необхідно виокремити декілька найбільш вагомих творчих постатей на цьому шляху, я саме – Л. Бетховена, Ф. Шуберта та Ф. Ліста з виділенням показових рис їх фортепіанного стилю як основи побудови виконавської концепції.

Так, у фортепіанних циклах пізнього періоду творчості Л. Бетховена відбуваються значні зміни у трактовці сонатної форми, модифікується співвідношення внутрішньо-конфліктної та гармонійної сфер, що суттєво впливає на загальне розуміння музичної драматургії даних творів. У циклах попередніх періодів конфліктний стан мислиться ширше, ніж гармонійний – оскільки останній не завжди стає дійсністю і існує тільки в мисленні людини як ідеал (звідси диспропорція у їхньому розвитку). У сонатних циклах оп. 101, 106, 109, 111 і конфлікт, і ідеал лежать у площині дієвості, видно зворотне їх співвідношення: конфлікт трактується у «вузькому» розумінні – як внутрішньо-суб'єктивний стан, а гармонія – як об'єктивний – як об'єднання людини і буття.

В жанровій формі фортепіанної сонати Ф. Шуберт працював протягом усього свого життя, хоча подібна творча увага до даної жанрової сфери дивувала багатьох дослідників, адже в першій третині XIX століття цей жанр багато в чому втратив колишню популярність. Весь шлях Шуберта в жанрі фортепіанної сонати можна уявити собі як шлях безперервних і напружених пошуків, які супроводжувались знаходженнями рішень нових складних художніх завдань, які ініціював сам композитор. Пошуки Шуберта багато в чому визначаються його новими романтичними художніми прагненнями та ціннісно-смісловими орієнтирами. Разом з тим, у процесі цих пошуків міцний зв'язок із традиціями віденської класичної школи та тими високими здобутками у жанрі фортепіанної сонати він ніколи не втрачав. У деяких сонатах класичне виступає більш рельєфно та яскраво, в інших «переважає» романтичне. Трапляється і так, що велике змикання з класичним в одному поєднується з привнесенням дуже яскравих нових рис в іншому.

Музикознавчий аналіз та виявлення особливостей становлення нового типу фортепіанного сонатного циклу у першій половині XIX століття привели до висновків про вплив романтичних виконавських традицій на формування основ одночастинної сонати. Ключовою, у цьому контексті, виступає творча постать Ф. Ліста, у мистецтві якого об'єдналися виконавська та

композиторська лінії. Складність та програмність образного світу його творів стає однією з причин внутрішнього ускладнення сонатного allegro та появи нового жанру – програмної симфонічної поеми. Виникнення одночастинної фортепіанної сонати стає наслідком прагнення до поемності у сфері фортепіанної музики. Програмність музичної образності та поемність, як принцип мислення, призвели до використання нових драматургічних прийомів в одночастинній фортепіанній сонаті. У творчості Ліста сформувався перший жанровий тип одночастинної фортепіанної сонати, а універсальними властивостями музичної драматургії одночастинної фортепіанної сонати у творах Ліста стали поєднання принципів поемної драматургії із усталеними принципами сонатного циклу. Сонаті h-moll Ф. Ліста втілює важливу у формуванні одночастинної фортепіанної сонати тенденцію, а саме переосмислення структурно-композиційних параметрів сонатного циклу до одночастинності та перебудова його за художньо-образними параметрами до розмірів розгорнутої, монументальної сонатної форми.

Ключові слова: соната, жанр, стиль, сонатний цикл, сонатність, виконавська форма, фортепіанне виконавство, виконавська інтерпретація.

SUMMARY

Kochniiev Volodymyr. Piano sonata cycle in the work of a modern musician.
– Qualifying scientific work on manuscript rights.

Qualifying research paper for obtaining the degree of Doctor of Arts in specialty 025 "Musical Art". Odesa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Odesa, 2022.

Abstract content. The scientific substantiation of the creative art project is devoted to the understanding of issues related to the identification of the place and meaning of the piano sonata cycle in the composer's and performer's creativity.

The piano sonata cycle occupies one of the central places in world musical culture as one of the most complexly organized and rich genres in terms of expressive and meaningful possibilities. During its existence, it has gone through a

rather long path of development, undergoing significant changes both in terms of its structural and compositional parameters, and in terms of artistic and figurative possibilities. Intensive transformations of the genre form of the sonata, new stylistic, structural, artistic transformations and significant evolutionary changes took place over a long period of time - from the baroque sonata, through the achievement of the peaks in the classical era, to the new trends of the romantic era. Understanding the reasons for such a development of the genre contributes to the understanding of the nature of the evolutionary processes that took place in musical culture and were reflected in the field of piano creativity. The choice of the sonata genre is due to the relief of the reflection in it of the peculiarities of the musical style of the era during which the sonata opus was created. Interest in the piano is also natural, an instrument that increased its technical and artistic capabilities and reached its heyday in the 19th century.

The special importance of the piano sonata cycle in composers' and performers' creativity is determined, firstly, by its direct involvement in the formation of a secondary type of musical professionalism, which occupies one of the leading places in the general musical and cultural system; secondly, by the consolidation of the semantic rules and codes of pure "absolute" music in its genre form, which is the result of the formation of the genre form of the instrumental sonata and was accompanied by the successive consolidation of its form, in particular, by means of cyclization, and the sonata nomination receives its semantic significance and autonomy through interaction with the suite, developing in parallel with this specifically chamber cyclical form in the direction of consolidation and "purity", the absoluteness of musical and linguistic qualities; thirdly, its active evolutionary character, which allows reflecting all significant movements and changes in the stylistic content of academic musical art.

It should be emphasized that it is in the formed variety of sonata genre-style interaction that the performance form acquires special significance and effective performance as a prerequisite and basis of performance interpretation as a phenomenon that is constantly changing and developing. This allows us to find in

the piano sonatas of European composers a culturally and historically determined typological genre-style phenomenon, and to reveal the dialogic properties of the piano sonata and sonata in the context of the stylistic trends of piano performance.

The reason for the professional tension that can arise between different forms of musical interpretation is the difference in conditions, hence the difference in previous attitudes, conscious and unconscious needs of the authors of interpretations. The composer proceeds from the need for the originality of the musical language and the text of the work, seeks to expand the semantic circle of music; the performer is conditioned by the tradition of creative practice, also increases the personal and meaningful potential of the musical text - but no more than his professional experience.

Considering the general evolution of the sonata cycle, it is necessary to single out several of the most important creative figures on this path, namely L. Beethoven, F. Schubert, and F. Liszt, highlighting the indicative features of their piano style as the basis for building a performance concept.

Thus, in the piano cycles of the late period of L. Beethoven's work, significant changes occur in the interpretation of the sonata form, the ratio of internal conflict and harmonic spheres is modified, which significantly affects the general understanding of the musical dramaturgy of these works. In the cycles of the previous periods, the conflict state is thought of more broadly than the harmonious state - since the latter does not always become reality and exists only in human thinking as an ideal (hence the disproportion in their development). In the sonata cycles op. 101, 106, 109, 111 both the conflict and the ideal lie in the plane of effectiveness, their inverse relationship is visible: conflict is interpreted in the "narrow" sense - as an inner-subjective state, and harmony - as an objective one - as a union man and being.

F. Schubert worked in the genre form of the piano sonata throughout his life, although such creative attention to this genre area surprised many researchers, because in the first third of the 19th century, this genre had largely lost its former popularity.

The entire path of Schubert in the piano sonata genre can be imagined as a path of continuous and intense searches, which were accompanied by finding solutions to new complex artistic tasks initiated by the composer himself. Schubert's searches are largely determined by his new romantic artistic aspirations and value-meaning orientations. At the same time, in the process of these searches, he never lost a strong connection with the traditions of the Viennese classical school and those high achievements in the piano sonata genre. In some sonatas, the classical appears more in relief and vividly, in others, the romantic "dominates". It also happens that a big connection with the classic in one is combined with the introduction of very bright new features in the other.

Musicological analysis and identification of features of the formation of a new type of piano sonata cycle in the first half of the 19th century led to conclusions about the influence of romantic performance traditions on the formation of the foundations of a one-part sonata. The key, in this context, is the creative figure of F. Liszt, in whose art the lines of performance and composition were united. The complexity and programming of the figurative world of his works becomes one of the reasons for the internal complication of sonata allegro and the emergence of a new genre - the program symphonic poem. The emergence of the one-part piano sonata is a consequence of the desire for poetry in the field of piano music. Programmatic musical imagery and poetics, as a principle of thinking, led to the use of new dramatic techniques in a one-part piano sonata. In Liszt's work, the first genre type of the one-part piano sonata was formed, and the universal properties of the musical dramaturgy of the one-part piano sonata in Liszt's works became the combination of the principles of poetic drama with the established principles of the sonata cycle. F. Liszt's h-moll sonata embodies an important trend in the formation of a one-part piano sonata, namely, the rethinking of the structural and compositional parameters of the sonata cycle to one-part and its reconstruction according to artistic and figurative parameters to the dimensions of an expanded, monumental sonata form.

Key words: sonata, genre, style, sonata cycle, sonata form, performance form, piano performance, performance interpretation.